

# Fraters en andere vinkachtigen in de Westebroekstermadepolder winter 2008/09

Jan Hulscher & Peter Driessen

Tijdens de midwintertelling van 17 januari 2009 kwamen we in de Westebroekstermadepolder groepen vinkachtigen tegen die zich niet gemakkelijk lieten determineren. Hieronder waren in ieder geval Fraters, een soort die je niet elke dag tegenkomt. Dit was voor ons aanleiding om in de volgende dagen meer aandacht aan deze zangertjes te schenken.

We troffen de vogels foeragerend aan op twee plaatsen: op de dijk met talud en oeverstrook langs het fietspad langs de Energieweg en op de oostelijke Hunzedijk met oeverstrook vanaf het bruggetje over de Hunze tot aan het gemaal Onnerpolder op de westelijke Hunzedijk.

De groepen vlogen regelmatig op en trokken zich dan terug in bomen in de nabije omgeving. De vogels langs het fietspad streken neer in de struiken en bomen tussen de spoorbaan en de Energieweg, een afstand van 200 meter. De vogels langs de Hunzedijk bij het gemaal vlogen in een wilgenbosje nabij de dijk. De meeste vogels langs de Energieweg verstopten zich diep in de struiken waar ze moeilijk te zien waren. Enkele vogels vlogen ook hoog de bomen in. In deze groep herkenden we vooral Groenlingen, Kepen, Vinken, tien tot twintig Fraters, enkele Rietgorzen en Kneuen en eenmaal een Putter en een Ringmus. Op de rustplaats in het bosje bij de Hunzedijk zagen we voornamelijk Kepen en enkele Rietgorzen.

Herkennen van de soorten op de grond was moeilijk en exacte aantallen waren niet altijd goed vast te stellen. In tabel 1 zijn onze waarnemingen met die van anderen

samengevat. Het betreft waarnemingen van groepen op de grond, waarvan eerst de totale groepsgrootte wordt gegeven en, voor zover bekend, de soortsaanstelling.

## Fraters

De Fraters zaten soms op de kruin van de dijk, maar vooral in de overgang van het talud naar de oeverstrook, een modderig door paarden vertrap gebied met een spaarzame grasbegroeiing. In dit aan microreliëf rijke terrein waren de Fraters op de grond uiterst moeilijk te lokaliseren, zelfs als je een groep op minder dan 40 meter vlak bij elkaar had zien invallen. De vogels losten als het ware op. Tweemaal lukte het wel een groep op de grond met een telescoop te bekijken. Beide groepen bestonden alleen uit Fraters. Van de meeste vogels was de snavel niet meer helder geel maar lichtgrijs, waarschijnlijk al verkleurend naar de donkere snavel van het zomerkleed.

Regelmatig vloog een groep als een geheel op en bleef dan soms minutenlang met abrupte zwenkingen omhoog en omlaag langs de dijk heen en weer vliegen, steeds opnieuw aanstalten makend om te dalen, om dan toch op het laatste moment weer op te vliegen. Binnen een groep vlogen de individuen al dansend zeer dicht bij elkaar.

Uit het vlieggedrag van deze groepen en het overeenkomstige gedrag van andere groepen, denken wij dat de Fraters zowel vlogen als foerageerden in groepen van voornamelijk de eigen soort.

Waarom de vogels plotseling opvlogen was voor ons meestal niet duidelijk, waarschijnlijk een reactie op een al of niet terecht gegeven waarschuwingssignaal van een groepsgenoot. Mogelijk gevaar was zeker aanwezig; er vloog geregeld een jagend vrouwtje Blauwe Kiekendief over de oeverstrook. Verder zijn Sperwer, Havik en Slechtvalk dagelijks aanwezig en waarschijnlijk het Smelleken ook af en toe. Wel verbaasden wij ons erover dat een Torenavalk geen gevaar scheen te betekenen. We zagen een groep landen precies op een plek waarboven op dat moment een Torenavalk stond te bidden. De valk bad rustig door zonder op de Fraters te duiken. Een kwestie van ons

kent ons?

Het opvliegen van de foerageerplaats naar de bomen om te rusten was kalmer, in losser groepsverband, met nadruppelende individuen en zonder zwenkingen. Voor zover we Fraters in de bomen hebben herkend, zaten deze in de toppen van de populieren, lekker in het zonnetje te luieren. Waar wij ons verder over verbaasden was het ontbreken van enig geluid, zowel bij vliegende groepen, als bij vogels op de grond. Fraters staan er juist om bekend dat zij in groepsverband een karakteristieke vluchtroep laten horen, die klinkt zoïets als *swiep*.

Op de grond verplaatsten de Fraters zich tijdens het voedsel zoeken nauwelijks. Dit is een van de redenen waarom ze zo moeilijk zichtbaar waren. Omdat de vogels steeds weer op dezelfde plekken terugkwamen en daar lang verbleven, moet er voldoende

Datum	Plaats	Aantal en soort
17 jan.	dijk fietspad	100+30 Fraters, 150 waarschijnlijk Fraters (1)
26 jan.	dijk fietspad	100 voornamelijk Groenlingen, Vinken en Kepen (1)
26 jan.	dijk fietspad	120+25 Fraters, grote groep Kepen, Vinken en Groenlingen (2)
26 jan.	dijk fietspad	400 waarvan 20 Fraters, 40 Kepen, 60 Vinken, 200 Groenlingen, 60 Kneuen (3)
29 jan.	dijk fietspad	50 Groenlingen en 1 Kneu (1)
1 feb.	dijk fietspad	150 waarvan 80 Kepen, 30 Vinken en 40 Groenlingen (3)
6 feb.	dijk Hunze	25 waarvan herkend 1 Putter, 1 Keep en enkele Rietgorzen (1)
8 feb.	dijk fietspad	20 Fraters met Groenlingen en Kepen (2)
8 feb.	dijk Hunze	25+25 voornamelijk Kepen
11 feb.	dijk fietspad	60 waarvan minstens 40 Fraters (1)
12 feb.	dijk fietspad	40 Fraters en 40 onbekende samenstelling (1)
13 feb.	dijk Hunze	25 Putters (1)
14 feb.	dijk Hunze	25 Putters (1)
14 feb.	dijk fietspad	Fraters en Kneuen aanwezig, geen aantallen (5)
20 feb.	dijk fietspad	72, waarvan 48 Kepen, 10 Vinken, 14 Groenlingen; verder 1 Kneu (5)
21 feb.	dijk Hunze	30+15+10 Putters (1)
21 feb.	dijk fietspad	200 waarvan 7 Fraters, 30 Kepen, 100 Vinken, 40 Groenlingen; verder groepjes Putters apart (4)
22 feb.	dijk fietspad	200 waarvan 10 Fraters, 90 Kepen, 50 Vinken, 40 Groenlingen, 10 Kneuen (3)

**Tabel 1. Waarnemingen van vinkachtigen in de Westerbroekstermadepolder. Waarnemers: Jan Hulscher en Peter Driessen (1), Guido Meeuwissen (2), Loek Scholtens (3), Geert Wayer (4) en Egbert Boekema (5).**

voedsel gelegen hebben. Wat dit voedsel was, weten we niet. Ter plaatse konden wij niets vinden. De dijk langs het fietspad is in augustus/september 2008 van een modderlaag voorzien en ingezaaid met een grasmengsel.

Het is niet waarschijnlijk dat dit gras nog vóór de winter massaal zaad heeft geproduceerd. De oeverstrook tussen de dijk en de waterplas heeft een tijd lang dienstgedaan als opslagplaats voor barg uit het Zuidlaardermeer. Daar had zich ter plaatse een wilgenbos ontwikkeld met ruigtesoorten als harig wilgenroosje en veel riet. Dit wilgenbos is in de zomer van 2008 in zijn geheel verwijderd (gemaaid). Waarschijnlijk is er ter plaatse veel zaad van wilg en andere moerasplanten blijven liggen, misschien de basis waarom hier deze winter zoveel Fraters en andere vinkachtigen aanwezig waren.

FOTO: JAN HULSCHER



**Figuur 1. Bloembodem van een hoofdje van tanzaad. Let op de kuiltjes waarin de zaden hebben vastgezet.**

## Groenlingen

Slechts eenmaal hebben we een groep van 50 Groenlingen met één Kneu op de grond kunnen bekijken. Deze groep foerageerde op een vergelijkbare plek als de Fraters. Er was een opvallend verschil in foeragegedrag. De groep bewoog zich in zijn geheel voorwaarts als een oprollende deken, waarbij de achterste vogels opvlogen en vooraan in de groep weer neerstreken. Elke vogel verbleef maar kort op dezelfde plek om te eten. Vergelijkbaar gedrag is ook bekend van voedselzoekende Spreeuwen in weilanden. Dit wijst er waarschijnlijk op dat Groenlingen een ander soort voedsel eten dan Fraters, of dat het voedsel in een lagere dichtheid aanwezig was (Newton 1972). De enige Kneu in de groep bewoog zich duidelijk minder snel. In de vlucht was de onderlinge afstand van de individuen duidelijk groter dan bij de Fraters. Ook de Groenlingen maakten geen geluid.

## Putters

Een groepje van maximaal 30 Putters zat op de dagen dat wij ze zagen steeds op ongeveer dezelfde plek, de strook tussen de Hunzedijk en de oever van de noordwestelijke plas, ongeveer 150 meter vanaf het bruggetje. Dit terrein is ruig begroeid met een 50 tot 75 centimeter hoge, gedeeltelijk neergeslagen natuurlijke vegetatie van pitrus, rietgras en heel veel veerdelig tanzaad. Dit laatste gewas is herkenbaar aan zijn bleke, houtige maar brosse stengels en aan de karakteristieke ongeveer vijf millimeter brede, kale bloembodems met putjes van de solitaire hoofdjes die aan het eind van de vertakte bloeistengels staan (figuur 1). Verder kwam plaatselijk in kuiltjes waterpeper voor, met plat op de grond liggende lange, soms nog groene stengels.

De Putters foerageerden op kleine open stukjes grasland tussen de ruigte. Ze daalden direct neer op de grond, een enkele vogel eerst in de hoge vegetatie en van daaruit op de grond. Het groepsgedrag in de vlucht is vergelijkbaar met dat van de Fraters. Op de eerste dag hebben de Putters eveneens minutenlang heen en weer gevlo-



**Figuur 2. Hoeveelheid zaden van tandzaad, afkomstig van ongeveer tien cm<sup>2</sup> bodemoppervlak van een plasje in het foerageerterrein van de Putters.**

gen met vele bijna-daalpogingen, alvorens daadwerkelijk neer te strijken. Dit gedrag herhaalde zich vele malen. Bij doorvallend licht viel de gele kleur van de vleugels bij de vliegende vogels duidelijk op. Op andere dagen vlogen de Putters weinig en hebben ze lange tijd op dezelfde plek gezeten. Het vrouwtje Blauwe Kiekendief kwam ook hier herhaaldelijk langs en eenmaal hebben we haar op de plek waar de Putters gewoonlijk zaten zien duiken, maar zonder resultaat. Eenmaal op de grond waren de Putters niet meer zichtbaar. We weten niet wat ze aten. Pitrus, tandzaad en waterpeper produceren alle drie veel zaad, dat in de herfst op de grond valt. Misschien dat de Putters deze zaden aten. Een plukje prut tussen duim en wijsvinger uit een plasje opgeraapt en thuis uitgezocht, leverde een hoge dichtheid aan zaden van tandzaad op (figuur 2). Tandzaad

staat op het menu van Putters (Glutz von Blotzheim 1997). Gezien de gevonden dichtheden aan tandzaad is het begrijpelijk dat de Putters lange tijd op dezelfde plek bleven foerageren. Of rietgras ook een belangrijke zaadleverancier is, valt te betwijfelen. Dit gewas, dat vooral vegetatief voorkwam, behoudt in de winter haar bladeren, maar bij de bloeistengels die wel aanwezig waren, ontbraken de bloeiaeren die afgebroken leken. Dit in tegenstelling tot riet dat 's winters haar bladeren verliest, maar de bloeipluim behoudt. De vele Rietgorzen die aanwezig waren varen hier wel bij; we zagen ze eten in de pluimen van het riet.

Aan het voorkomen van Fraters in het binnenland van Groningen is door vogelaars weinig aandacht besteed. De soort houdt zich deels op in voor vogelaars vaak oninteressante biotopen, zoals vuilstortplaatsen, industrie- en bouwterreinen en stoppelvelden, maar ook wel in bomen, vooral in berken, waarvan de zaden worden gegeten (Hulscher 1978). Hierdoor zal de soort vaak worden gemist (Nijland 1978). In het kustgebied vertonen de aantallen Fraters jaarlijks grote schommelingen. Een belangrijke factor daarbij is de beschikbaarheid van voedsel. Zo liep het aantal Fraters in de Lauwersmeer vlak na de drooglegging in de jaren zeventig van de vorige eeuw op tot ruim 7000. Ze deden zich te goed aan de zaden van pionierplanten, waaronder zeekraal, die zich toen massaal uitbreidden (Prop & Van Eerden 1981). Niet duidelijk is of de schommelingen ook samenhangen met strenge winters, in Nederland of elders, of met schommelingen in de populatiegrootte (Prop et al. 1999, Koffijberg & Van Winden 1999). Het optreden in de Westerbreekstermadepolder in de afgelopen winter wijst eveneens op het nomadische gedrag van Fraters, waarbij lokaal overvloedige voedselvoorraden worden uitgebuit. Het verdient aanbeveling om alle binnenlandse waarnemingen van Fraters te noteren en op de website van Avifauna Groningen te zetten. Tegelijkertijd kunnen dan ook eventuele waarnemingen van an-

dere zeldzame kustvogels als Sneeuwgorse en IJsgorste meegenomen worden.

### Dankwoord

Egbert Boekema, Guido Meeuwissen, Loek Scholtens en Geert Wayer worden bedankt voor het doorgeven van hun waarnemingen.

### Literatuur

Glutz von Blotzheim, U.N. 1997. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 14/II. Aula-Verlag. Wiesbaden.

Hulscher, J.B. 1978. Binnenlandse waarnemingen van Fraters. *De Grauwe Gors* 6 (1/2): 14-16.

Koffijberg, K. & E. van Winden 1999. De ups and downs van Fraters. *SOVON-Nieuws* 12 (1): 16-18.

Loterijman, J.A. 1979. Nagekomen binnenland-waarnemingen van Sneeuwgorse, IJsgorste en Frater. *De Grauwe Gors* 7 (2): 16.

Newton, I. 1972. *Finches. The New Naturalist*. Collins. London.

Nijland, F. 1978. De Frater. *Vanellus* 31: 172-175.

Prop, J. & M.R. van Eerden 1981. Het voorkomen van trekvogels in het Lauwerszeegebied vanaf de afsluiting in 1969 tot en met 1978. *Limosa* 54: 1-16.

Prop, J., P. Esselink & J. Hulscher 1999. Veranderingen in aantallen vogels in de Dollard in relatie met lokaal en regionaal beheer. *De Grauwe Gors* 27: 27-55.

# DUTCH BIRD ALERTS

het laatste  
vogelnieuws  
direct op je  
mobiel !!







Kijk direct op:

[www.dutchbirdalerts.nl](http://www.dutchbirdalerts.nl)

Jaarabonnement EUR 36.00 voor DBA-leden